

L'essència dels vitrallers al Barri Vell de Girona

Aquest octubre passat, Can Pinyonaire va fer deu anys. En aquesta dècada, el taller de vitralls gironí ha restaurat multitud de peces d'arreu de Catalunya i Europa. Convertit en un lloc de referència en la seva especialitat, ara prepara la creació d'un vitrall a partir d'un disseny original de Rafael Masó, destinat a l'església de Verges.

Text > **RAMON ESTEBAN**, periodista
Fotos > **MARTÍ NAVARRO**

Els vells carrers laberíntics del nucli antic de Girona guarden llocs molt especials. Caminant per les vies estretes de llambordes trobem un petit taller anomenat Can Pinyonaire. A dins hi treballen dues dones que del seu ofici en fan un art: Anna Santolària i Txell Colomer. Anna Santolària Tura (Palamós, 1984) és la fundadora i propietària del taller. Va obrir les portes ara fa deu anys, precisament en el mes d'octubre. És un dels pocs tallers del país que treballen el vidre de manera artesana i tradicional. Es dediquen a conservar i restaurar vitralls i també fan peces noves, tant tradicionals com contemporànies. Fan servir tècniques diverses, entre les quals hi ha la tècnica de l'emplomat i la pintura cuita sobre vidre, unes pràctiques molt antigues d'origen medieval que les artistes reproduïxen amb la finalitat de respectar al màxim possible la peça restaurada.

>> Anna Santolària conversa amb Txell Colomer.

>> Txell Colomer, en plena preparació d'una de les seves obres.

L'origen

El 2008 l'Anna va començar a treballar a J. M. Bonet, un reconegut taller de vitralls fundat el 1923 a Barcelona. Aquell establiment utilitza tècniques de conservació i restauració tradicionals. Allà va conèixer la Txell, que seria la seva futura col·laboradora de confiança. Van treballar juntes en diversos projectes, entre els quals hi ha la creació d'una gran part dels vitralls de la Sagrada Família de Barcelona, amb disseny de Joan Vila-Grau.

Al cap de dos anys de treballar a J. M. Bonet, l'Anna va decidir marxar a la Universitat de York per ampliar els seus coneixements sobre conservació i restauració de vitralls. A Anglaterra va estudiar el màster de Conservació de Vitralls i Gestió del Patrimoni, únic a Europa. Allà es va interessar pel projecte internacional Corpus Vitrearum Medii Aevi (CVMA), del qual avui forma part. Aquesta plataforma posa a disposició dels restauradors un compendi de textos importants per comprendre la conservació i la restauració de vitralls, així com consideracions tècniques i estètiques. Després de dos anys d'estudi, va aca-

bar el màster, i la nostra vitrallera va tornar a Catalunya per crear el seu propi taller.

Es va decantar per Girona, atès que havia dedicat la seva tesina a la taula de vitraller de Girona, publicada en català i en anglès a l'Institut Català de Recerca i Patrimoni Cultural (ICRPC). La taula de vitraller és una planxa de fusta del segle XIV que té un gran valor històric, ja que només n'hi ha dues a tot el món: l'una a la catedral de Brandenburg (Alemanya) i l'altra a Girona. Va ser descoberta a la catedral de Santa Maria de Girona, darrere un fons d'armari, i ha permès conèixer amb més profunditat com es treballava el vidre.

Així doncs, després de molts anys de formació i treball, el 17 d'octubre del 2014 l'Anna va inaugurar el seu taller. Els inicis no són mai fàcils, diuen, i Can Pinyonaire no en

va ser una excepció, com relata l'artista: «Quan vaig trobar el local, no estava com ara. Vaig trobar el local més barat de Girona, però el vaig haver de reformar de dalt a baix. Amb el temps l'he anat adaptant, hi tenim un bon

microscopi per restaurar les pintures sobre vidre més delicades i hi he pogut instal·lar extractors de fum que minimitzen l'existència de tòxics a l'aire. Aquests deu anys hi ha hagut de tot, no ha sigut fàcil. Al començament tancava i obria la persiana segons la feina que tenia en el taller». Com que l'Anna tenia molts contactes a l'estranger, tot sovint la contractaven fora del país: «Vaig anar a Alemanya, Anglaterra, Suècia, i a poc a poc em

vaig anar establint cada vegada més aquí, perquè la feina cada cop era més regular, ja no hi havia períodes en què no tingués encàrrecs».

La taula de vitraller, del segle XVI, té un gran valor històric; només n'hi ha dues a tot el món: l'una a la catedral de Brandenburg (Alemanya) i l'altra a Girona

El 2020 Can Pinyonaire ja tenia molta activitat, els encàrrecs eren constants i l'Anna necessitava una persona per ajudar-la. No ho va dubtar, va trucar a la seva amiga i antiga companya de feina de J. M. Bonet, Txell Colomer. Des de llavors, la Txell i l'Anna treballen juntes. En aquests temps han restaurat i creat multitud de vitralls per a diferents llocs i espais, com ara l'església de Sant Esteve de Bordils, l'ajuntament de la Bisbal d'Empordà, el monestir de Santes Creus, la basílica de Santa Maria de Vilafranca del Penedès, el monestir de Sant Cugat del Vallès, l'Escola Joan Bruguera de Girona, la catedral d'Uppsala (Suècia), l'església de Santa Maria de Duesaigües (Baix Camp) o la Casa Batlló de Barcelona, entre d'altres.

Relacions amb altres entitats

Des de fa uns anys, l'Anna és membre de la Junta Directiva d'ARCOVE (Associació per a la Restauració-Conservació de Vidrieres d'Espanya). L'entitat es va crear el 2018 per donar veu i aglutinar tots els vitrallers i restauradors a fi d'unificar criteris i donar formació a les noves generacions de restauradors.

Que l'Anna sàpiga, és l'única dona que té la titulació en restauració i conservació de vitralls de York a Espanya: «A Espanya aquest tema està molt abandonat. Hi ha restauradors molt bons, tota la vida n'hi ha hagut! Això sí, no hi ha ètica i ni normes que unifiquin els criteris. En molts casos, s'han canviat vidres sense respectar l'artista. S'ha tractat més com una artesanía que no pas com un art. Avui lluitem per canviar aquesta percepció. El que volem és que la intervenció sigui mínima i reversible. És a dir, que si algú en algun moment vol veure com estava abans de la conservació, ho pugui fer», comenta.

Diverses entitats s'han interessat per Can Pinyonaire. Volen conèixer la tasca de conservació que hi fan. Una d'aquestes és el Grup de Recuperació i Estudi de la Tradició Arquitectònica (GRETA), integrat en el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Cada any fan un seminari, i l'Anna participa en el mòdul de fusta, ferro, vidre i condicionament tèrmic del curs de Mestratge en Construcció Tradicional.

Procés de creació i riscos

Quan la peça està acabada és totalment estable i no comporta cap risc

per a la salut. No obstant això, una part del procés de conservació és altament perjudicial. L'ús del plom és indispensable; els perfils que unifiquen els vidres són fets d'un aliatge d'estany i plom. Quan se solden, alliberen vapors tòxics. També la tècnica de pintura a la grisalla conté plom; per tant, les mesures de seguretat dins el taller s'han de controlar d'una manera estricta.

Per als que no estiguin familiaritzats amb aquest món, cal aclarir que un vitrall no és fet d'una sola peça, sinó que està compost de nombrosos retalls de vidre de colors diferents. Com si fos un trencaclosques, les professionals van unint els vidres amb plom.

«Cada any ens hem de fer anàlisis de sang per controlar l'exposició a aquest material. És per això que fem servir mascaretes i extractors industrials», diu la Txell. «Hi ha alguns tallers que comencen a treballar sense plom, fan servir resines i altres materials. Passa, però, que el resultat no és el mateix, i la durabilitat de la pintura és curta. Sabem que el vidre amb pintura sense plom al cap de cinquanta anys s'ha de refer, sabem que la majoria de les vidrieres fetes en els anys seixanta ja no s'aguanten per enlloc.

>> Les dues vitralleres feinejant a Can Pinyonaire.

>> Un dels vitralls treballats per Txell Colomer.

Nosaltres aquí treballem amb l'emplotat, que és el mètode tradicional i és insuperable.»

L'Anna treballa tot sovint amb el Bisbat de Girona. El taller és molt a prop de la Catedral i Sant Feliu. I per això, quan els responsables dels temples tenen algun dubte, ràpidament es poden posar amb contacte amb ella. Ens explica: «Moltes vegades els capellans mateixos ens porten algun encàrrec. Ens comenten els desperfectes que tenen alguns vitralls de la parròquia i també ens deriven a nosaltres propietaris particulars que a casa seva tenen algun vitrall antic que s'ha de reparar i no saben on acudir».

Segons les dues vitralleres, aquest ofici no ha canviat gaire en essència. El que sí que ha canviat és la tecnologia disponible i el fet que antigament els tallers eren itinerants, no tenien una seu fixa, sinó que es desplaçaven cap als llocs on es construïen temples. Era un ofici majoritàriament masculí, encara que en el segle XIX algunes dones van participar en l'elaboració de vidrieres, però mai com a directores o caps d'obra.

No obstant això, per molt que els temps hagin canviat, quan elles van a una obra a treballar al costat de paletes i arquitectes, es veuen abocades a demostrar constantment que saben què es fan. Amb els anys, però, ho porten millor, ens comenten.

El vitrall de Rafael Masó

Actualment, l'Anna i la Txell creen un vitrall per a l'església de Verges a partir d'un disseny original de l'arquitecte Rafael Masó. L'encàrrec es va generar el 2022, en què es va celebrar l'exposició «Una llum noucentista: els vitralls de Masó», comissariada per la doctora Núria Gil. L'historiador Salvador Vega la va visitar i es va fixar en un dibuix sobre cartó a mida real i amb els colors corresponents al disseny esmentat, encarregat per la parròquia de Verges.

El projecte inicial incloïa tres vitralls: un dedicat a sant Joan Baptista i dos a sant Pere. Masó només en va acabar un dels de sant Pere, i van quedar pendents els altres dos. Això sí, va deixar el disseny enllestit sobre cartó del segon dedicat a sant Pere.

Salvador Vega es va posar en contacte amb la Fundació Masó. Els va fer notar que era un bon moment per materialitzar el vitrall de sant Pere que faltava: l'any vinent (2025) farà cent anys de la reforma de l'església de Sant Julià i Santa Basilissa, dirigida per Rafael Masó.

L'Anna ens ho explica: «Quan ens va trucar en Salvador Vega per fer-nos l'encàrrec, ens va impressionar molt el projecte, ja que mai cap taller ha creat una obra nova de Masó. Coneixem molt bé la seva obra i ja havíem fet algunes peces de l'artista, però mai cap peça nova, i això ens fa molt de respecte i ens il·lusiona».

Masó solia treballar per a cases particulars, i poques vegades trobem obres religioses seves; això fa que encara sigui més únic i especial. «Ens sembla molt bonic aquest projecte perquè sentim que el poble de Verges hi està implicat. No és una iniciativa privada, sinó que és col·lectiva: s'està fent una campanya per poder recaptar donacions de particulars i així poder finançar el vitrall, necessitem deu mil euros», comenta la restauradora. Si es compleixen les previsions, estarà instal·lat el dia de Sant Pere del 2025.

>> Detall d'un dels vitralls a les mans d'Anna Santolària.